

Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen en Natuurpunt Gent: van toen tot nu

Indeling:

deel 1: pionierstijd,

deel 2: een lange en rijke geschiedenis,

deel 3: uitmondend in de grootste natuurbehoudsvereniging in Gent

1. Pionierstijd

In januari 1971 stelde professor Hublé zijn plan voor om in de Bourgoyen een educatief natuurreserveaat van 50 ha in te richten. In diezelfde periode lekten plannen uit van de stad Gent om in de Ossemeersen een grootschalig waterzuiveringsstation in te planten. Toen het plan Hublé maar niet van de grond kwam en de plannen rond het waterzuiveringsstation steeds concreter werden, reageerden enkele natuurbeschermers, met vooral de familie Reynaerts als trekkers. Zij richtten op 21 oktober 1972 een actiegroep op: de Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen. De ultieme doelstelling was van bij het begin om het volledige meersengebied Bourgoyen-Ossemeersen, een gebied van ruim 200 ha, als groenzone te behouden. Die bijzonder ambitieuze doelstelling kreeg in het begin bijzonder weinig steun en botste vooral op tegenwerking. Het fantastische aan de hele geschiedenis is dat het uiteindelijk toch is gelukt om de 200 hectare te beschermen. Maar dat heeft decennia strijd en actie gekost, gaandeweg ook door (afgedwongen) overleg en samenwerking.

In 1974 werd de Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen een v.z.w.. Daardoor kon ze zelf grond aankopen. De Actiegroep – en de latere opvolger Natuurpunt – kocht in de loop van haar geschiedenis verschillende percelen aan, dikwijls in bedreigde randzones. De eerste keer al in 1975! Dit gebeurde altijd met de bedoeling om de stad aan te zetten om zelf haar verantwoordelijkheid op dat vlak op te nemen. Achteraf is dat een goede strategie gebleken.

Tijdens de eerste jaren werden meteen de fundamenten gelegd van wat nu als Natuurpunt Gent de grootste natuurbehoudvereniging in het Gentse zou worden. Vooral de tomeloze inzet van de familie Reynaerts speelde in de beginjaren een heel grote en cruciale rol. De Actiegroep was van bij de start actief op talrijke domeinen, zoals op het vlak van natuurverwerving en -beheer, natuureducatie en -studie, beleidslobbywerk en draagvlakvorming. Het begon weliswaar allemaal met kleine initiatieven, die in de loop van de geschiedenis van de Actiegroep (en van zijn 'natuurlijke' opvolger Natuurpunt Gent) dikwijls uitgroeiden tot krachtige werkingsvelden. Dit toont ook weer aan hoe vooruitziend de stichters van de Actiegroep zijn geweest.

Zonder de Actiegroep was er geen sprake geweest van een stedelijk natuurreserveaat Bourgoyen-Ossemeersen. Een historische verdienste waarop we nog altijd trots zijn.

2. Een lange en veelzijdige geschiedenis

De rode draad in de geschiedenis van de Actiegroep is de ultieme droom om een groot natuurreserveaat van ruim 200 hectare te bereiken. Uiteindelijk heeft het hardnekkige – volgens sommige 'koppige' – weerwerk tegen alle bedreigingen de doorslag gegeven. We willen die volharding graag illustreren met een drietal frappante voorbeelden, één op het vlak van beleidswerk, één voor educatie en studie en één voor draagvlakvorming.

Beslissend beleidswerk

De Actiegroep en Natuurpunt hebben in de Bourgoyen-Ossemeersen 'beslissend' beleidswerk gevoerd. In de loop der jaren zijn we erin geslaagd allerlei bestaande bedreigingen af te weren, zoals de aanleg van wegen, de intensieve landbouw, plannen om het gebied vol te storten, de ontoereikende planologische bescherming, het onvoldoende – ook politieke en ambtelijke – draagvlak. Enkel de strijd tegen de aanleg van een grootschalig waterzuiveringsstation in de Ossemeersen hebben we verloren. Gelukkig konden we nog wel een deel van de westelijke Ossemeersen redden.

Vanaf het begin is er veel aandacht besteed aan politiek lobbywerk en dat is de hele tijd zo gebleven. Telkens wanneer er gemeenteraadsverkiezingen aankwamen, benaderden we alle democratische politieke partijen. Daardoor bleef het project Bourgoyen-Ossemeersen voortdurend in de politieke belangstelling en werd het daar na verloop van tijd ook steeds beter aanvaard. In het begin vooral met woorden: de coalitie die in 1977 aantrad, verklaarde openlijk dat ze het stedelijk educatief natuurreserveat binnen de legislatuur zou realiseren. Dergelijke loze beloftes hoorden we ook bij de start van de latere legislaturen vanaf 1988.

Het kostte de Actiegroep en Natuurpunt decennia strijd om een goede planologische bescherming van het volledige gebied af te dwingen. In het begin stonden we dikwijls moederziel alleen tegenover heel wat andere actoren (zoals de recreatiesector, de landbouw en de stad Gent), later kregen we steeds meer steun van de omwonenden en een steeds groter deel van de Gentse bevolking en de stad Gent zelf.

In de beginperiode staken we veel werk in een degelijke bescherming. In 1975 maakte de Actiegroep een dossier op voor de klassering van het gebied als beschermd landschap. Ons bijzonder felle lobbywerk had succes: op 7 juli 1977 werden de Bourgoyen-Ossemeersen als landschap gerangschikt. Intussen was de Actiegroep ook ijverig aan het lobbyen om de volledige Bourgoyen-Ossemeersen in het gewestplan als natuurgebied te voorzien. Het ontwerp lukte ook, maar bij het definitieve gewestplan in 1977 stelden we tot onze ontzetting vast dat het onontgonnen deel van de Ossemeersen stond ingetekend als zone voor openbaar nut en dat bovendien het hart van de Bourgoyen, namelijk de donk met de Valkenhuishoeve, stond ingetekend als zone voor actieve recreatie. Beide 'tekortkomingen' van dit gewestplan werden meteen zwaar gecontesteerd en gedeeltelijk gecounterd door de bescherming van het landschap. Toen begin 1980 de stad ook de eerste ontwerpen van Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA's) naar buiten bracht om de planologische bestemming van het gebied te verfijnen, bleken er aan de rand zones voor volkstuinten en sportvelden te zijn voorzien: opnieuw moesten we uit alle macht proberen om die plannen in een natuurvriendelijke richting om te buigen. Dat was het begin van een decennialange strijd voor een ideale planologische bescherming. Een eerste trieste hoogtepunt in de strijd was de publicatie van een zwartboek dat de Actiegroep in juni 1987 aan de pers voorstelde. Daarin schreven we alle grieven tegen het slabakkende en zelfs onverschillige stadsbeleid bijeen. Door de massale persaandacht sloeg ons zwartboek in als een bom. De strijd voor een optimale planologische bescherming kostte vele jaren strijd en leidde tot veel conflicten, vooral met de dienst Stedenbouw die zich jarenlang koppig bleef verzetten tegen een volledige bescherming van het stedelijk natuurreserveat. Maar uiteindelijk konden we ook die tegenwerking counteren, ook omdat we vanaf 1988 geleidelijk aan meer politieke steun kregen. Een eerste doorbraak was de goedkeuring van BPA 102 D in juni 1997, dat veruit het grootste deel van de Bourgoyen (en het onontgonnen deel van de Ossemeersen) bestemde als natuurreserveat. Ook een gewestplanwijziging in 1998 bevestigde de bestemming van de kern van het gebied als natuurreserveat. Daarna volgde een jarenlange strijd rond de deel-BPA's 102 A en B, die de randzones van het reserveat 'dekten'. Na veel bezwaarschriften, politiek overleg, persaandacht en steeds meer steun van de Gentenaars, hebben we ook daar het pleit

gewonnen, want momenteel zijn alle gronden binnen de grenzen van het stedelijk reservaat bestemd als natuureservaat, natuurgebied of natuurontwikkelingsgebied. Ook de overgangszone tussen de stedelijke woonbuurten en het reservaat is prima geregeld via zachte bestemmingen als buffergebied en zone voor sociale natuurrecreatie.

Baanbrekend educatie- en studiewerk

De Actiegroep kende van bij de start een baanbrekende werking op het vlak van natuureducatie en -studie. In de beginjaren werden de mensen van de Actiegroep door velen als curiosa bestempeld, maar nadien steeg het respect en werd de educatieve werking zelfs als een voorbeeld gezien en zelfs overgenomen. In onze lange geschiedenis leidden onze gidsen niet alleen honderden educatieve wandelingen met in totaal vele duizenden deelnemers, we realiseerden ook een uitstekende educatieve (infra)structuur met goed gekozen wandeltracés en vogelkijkhutten en bijhorende folders en brochures met steun van Europa. Die infrastructuur zorgde ervoor dat het gebied een groot publiek aankan en dat er tegelijk een minimale verstoring is voor de natuur. De wandelinfrastructuur is momenteel nog altijd grosso modo dezelfde als wat de Actiegroep in 1989 uittekende en realiseerde. De bewegwijzerde wandelpaden met gekleurde koppen, de zitbanken en de vogelkijkhutten blijken allemaal blijvers te zijn geweest. Een schitterende brochure 'Puur Natuur met de stad als buur' vervulde het geheel. Het zijn voorbeelden dat de Actiegroep en Natuurpunt Gent op veel vlakken een trendsetter is geweest. Onze educatieve werking werd ook steeds 'professioneler': gediplomeerde natuurgidsen verzorgen sinds jaren de geleide wandelingen en educatieve activiteiten. De Actiegroep (en later Natuurpunt Gent) heeft ook een essentiële bijdrage geleverd op het gebied van natuurstudie (vooral vogelstudie). Dat heeft onder andere geleid tot twee wetenschappelijk verantwoorde publicaties, namelijk 'De broedvogels van het natuureservaat Bourgoyen-Ossemeersen te Gent 1986-1987' en 'Voorkomen en verspreiding van overwinterende watervogels in de Bourgen 1981-1993'. Deze publicaties hebben de keuzes voor het beheer van het natuurgebied sterk mee bepaald. Het watervogeldossier is eigenlijk ook de aanzet geweest om de Schapenweide af te graven en zo in één klap te zorgen voor natuurherstel, geluidsbuffering tegenover de R4 en groter wandelcomfort .

Broodnodige draagvlakverhoging

Van bij zijn ontstaan heeft de Actiegroep veel aandacht besteed aan draagvlakvorming. In het begin zochten we koortsachtig naar bondgenoten. Die vonden we ook, met name vooral in kringen van het onderwijs, die een educatief natuureservaat best zagen zitten. Maar er waren ook veel tegenstanders van het project. Opvallend was wel de 'meegaande' pers die talloze keren de standpunten van de Actiegroep (en later van Natuurpunt Gent) voor de realisatie van het natuureservaat mee ondersteunde. De Actiegroep en zeker Natuurpunt Gent heeft de Gentenaars en andere bezoekers van het reservaat altijd als 'gasten' ontvangen. 'Natuur voor iedereen' is voor Natuurpunt Gent een sterke doorleefde boodschap. Door het langdurig sensibiliseren van de bevolking is een zeer groot positief draagvlak ontstaan voor het gebied, iets wat natuurlijk niet onopgemerkt blijft bij de beleidsmensen.

Bij de ontwikkeling van het draagvlak heeft zeker ook het onthaalcentrum een cruciale rol gespeeld. Op 23 april 1977 opende de Actiegroep het onthaalcentrum De Grutto, een van de eerste van ons land. Het onthaalcentrum had naast een educatieve ook een belangrijke sociale functie, niet alleen voor de buurt. De opzettelijke brandstichting in de eerste Grutto in de nacht van 2 op 3 oktober 1985 gaf een stevige knauw aan het enthousiasme. Het hele onthaalcentrum lag in de as. Maar ook nu wilde de Actiegroep van geen wijken weten. Na een onwaarschijnlijke lijdensweg en een portie koppig doorzettingsvermogen

konden we op 27 oktober 1989 een nieuw centrum openen, op een nieuwe plaats, bij de oude watermolen.

De 'nieuwe' Grutto betekende opnieuw een stevige aanzet om talloze activiteiten te organiseren. Wandelaars konden er terecht, de werknemers hebben er hun werkstek en het centrum deed dienst als vergaderzaal, tentoonstellingsruimte, cafetaria, ...

De Actiegroep en vooral Natuurpunt Gent hebben er altijd doelbewust naar gestreefd om de vereniging te versterken, omdat een grote spreekbuis voor de natuur nu eenmaal veel krachtiger is dan een kleine vereniging met enkele tientallen leden. Dat beleid wierp pas vanaf de jaren 90 echt vruchten af. Van een kleine vereniging die oorspronkelijk vooral bezig was met één natuurgebied groeiden we uit tot een volwassen vereniging met vandaag meer dan vierduizend leden, met een werking in heel Gent en omgeving. Bij dit alles speelde communicatie een essentiële rol. Tijdens de eerste decennia was het trouwens vooral de Actiegroep die informatie leverde waardoor de Gentenaars de Bourgoyen-Ossemeersen konden ontdekken. Vooral de ontwikkeling van de tijdschriften De Grutto en later Snep! tot een blad dat 'mag gezien worden' speelde een sterke rol in de (ook politieke) draagvlakverbreding, informatieverstrekking, ledenbinding en -werving van de Actiegroep en Natuurpunt Gent. Het goedgevuld en graag gelezen tijdschrift, enkele degelijke brochures, veel laagdrempelige activiteiten, een ruime persaandacht en het onthaal van de vele weekendbezoekers in het onthaalcentrum vormen allemaal elementen in ons succesverhaal.

3. Uitmondend in een grote natuurbehoudvereniging voor heel Gent nu...

De Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen en Natuurpunt Gent hebben veel bereikt. Het gebied is intussen volledig aangekocht door de stad en Natuurpunt en er is sinds jaren een degelijk beheer voorzien. Een goede monitoring van dat beheer blijft natuurlijk belangrijk. De nieuwe beheerscommissie zal een vernieuwd beheerplan moeten opstellen. Het educatieve natuurbeheer dat Natuurpunt Gent vanuit het nieuwe centrum organiseert, kan voor vele mensen de stap zijn naar meer zin voor natuurbehoud. Het beleidswerk van Natuurpunt Gent rond de Bourgoyen is de laatste jaren gelukkig verminderd en zal waarschijnlijk bijna overbodig worden – dat hopen wij toch. Nieuwe uitdagingen zoals de realisatie van bosrijke groenpolen en een natuurpark Leievallei tussen Gent en Deinze vragen steeds meer onze aandacht. Ons beleidswerk is de laatste jaren trouwens diepgaander uitgewerkt door de inbreng van Natuurpunt Gent in de Milieuraad en de Gemeentelijke Commissie voor Ruimtelijke Ordening, de Gecoro. Ook de gezamenlijke educatieve werking van de stad Gent en Natuurpunt staat stevig in de schoenen. Het nieuwe onthaalcentrum dat gezamenlijk wordt gerund door de stad en Natuurpunt zal ongetwijfeld voor een versterkend elan zorgen. Een goede samenwerking tussen de bevoegde stadsdienst(en) en Natuurpunt is daarbij de cruciale boodschap. In het verleden is dat niet altijd even goed gelukt. Maar met respect voor elkaars sterke punten kan de samenwerking alleen maar verbeteren. Natuurpunt Gent is gegroeid van een klein, voor de buitenwereld zelfs 'marginaal' groepje mensen tot een stevige, gerespecteerde vereniging met meer dan 4000 leden, die met haar plaatselijke en thematische werkgroepen in heel Gent niet alleen een de vinger aan de pols houdt van het natuurbehoud en de natuurontwikkeling in de Bourgoyen en in heel het Gentse, maar daar eigenlijk mee de motor van is.

Bart Vangansbeke